

Tilbagetrækning og brugen af VEU

1. Baggrund

Der er igennem de seneste 20 år gennemført en række reformer, bl.a. *velfærdsaftalen* fra 2006 og *tilbagetrækningsreformen* fra 2011, hvor fokus har været på, hvornår ældre trækker sig tilbage fra arbejdsmarkedet. Målet med reformerne har bl.a. været at sikre, at den generelt længere levetid bliver omsat til flere aktive år på arbejdsmarkedet og dermed bedre økonomisk bæredygtighed i velfærdssamfundet.¹

Tilbagetrækningsreformen har hævet både efterløns- og folkepensionsalderen. Efterlønsalderen er siden 2014 hævet med et halvt år om året, og den tidligste efterlønsalder er i 2019 63 år mod de oprindelige 60 år før reformen. I de seneste år er de ældre derved i stigende grad blevet længere tid på arbejdsmarkedet, hvor bl.a. den senere mulighed for efterløn har resulteret i en senere tilbagetrækning for stort set alle uanset uddannelsesniveau.²

I tillæg til reformerne har bl.a. et generelt stigende uddannelsesniveau og bedre helbred også påvirket beskæftigelsen blandt ældre i en positiv retning. De ældre har dog stadig relativt svært ved at vende tilbage til arbejdsmarkedet, hvis de mister deres job.³ Det gælder særligt for dem med mindst uddannelse. Derfor kan ældre være en udsat gruppe på arbejdsmarkedet i nedgangstider nu, hvor tilbagetrækningsmuligheder er blevet indskrænket. For dem med mindst uddannelse kan efteruddannelse være et værktøj, der giver de ældre de kompetencer, som efterspørges på arbejdsmarkedet.

Den nuværende regering har også fokus på tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet med dels en differentieret pensionsalder, hvor grupper på arbejdsmarkedet skal have mulighed for at gå tidligere på pension, end de seneste reformer har lagt op til. Derudover vil der blive fremsat forslag om initiativer, der har til

Tænketanken DEA
Fiolstræde 44
1171 København K

www.dea.nu

Udarbejdet af:

Signe Koch, økonom

Kristian Thor Jakobsen, cheføkonom

¹ Finansministeriet (2017): "Økonomisk analyse: Reformen har styrket seniorers beskæftigelse".

² Beskæftigelsesministeriet (2016): "Tilbagetrækningsreformens betydning for beskæftigelsen".

³ <https://www.aeldresagen.dk/presse/viden-s-om-s-aeldre/analyser-og-undersogelser/ledighed-blandt-seniorer>

formål at få ældre og særligt de 65+-årige til at blive længere tid på arbejdsmarkedet via bl.a. opkvalificering.

Der er dog en begrænset viden om, hvordan voksen-, videre- og efteruddannelse (VEU) påvirker de ældre på arbejdsmarkedet. Et studie har vist, at der kun er små effekter af efteruddannelse på tilbage-
trækningstidspunktet.⁴ Studiet betragter al offentligt medfinansieret efteruddannelse over en 30-årig pe-
riode og finder, at et års efteruddannelse højst vil skubbe tilbage-
trækningsalderen med en måned. Ifølge
studiet kan dette tolkes som, enten at efteruddannelse ikke har den forventede produktivitetseffekt, som
sikrer, at de ældre kan tilpasse sig og forblive længere på et dynamisk arbejdsmarked. Eller at efterud-
dannelse de ønskede produktivitetseffekter, men at andre faktorer har større effekt på tilbage-
træknings-
adfærden. Det kunne for eksempel være lukrative tilbage-
trækningsreformer.

Studiet finder også, at det at have børnebørn i alderen 3-17 år betyder en øget sandsynlighed for, at
ældre trækker sig tilbage. Derimod påvirker børnebørn i alderen 0-2 år kun kvinders tilbage-
trækning.

Et andet studie betragter tre typer VEU: det almene niveau, erhvervsrettet VEU (AMU) og det videregå-
ende niveau. Studiet har dog ikke et særligt fokus på ældre. Det finder for beskæftigede, at almen VEU
medfører øget deltagelse i det ordinære uddannelsessystem, men til gengæld reducerer beskæftigelsen
og lønnen.⁵ Effekten bliver større, jo højere uddannelsesniveaue er. Til gengæld finder studiet en sig-
nifikant effekt med hensyn til antallet af sygedage, som især bliver reduceret for ufaglærte efter delta-
gelse i VEU. Studiets cost-benefit-analyse af almen VEU for de beskæftigede viser, at denne form for
efteruddannelse ikke er en god investering i et seksårigt perspektiv.

Omvendt har erhvervsrettet VEU generelt positive effekter på beskæftigelse og løn for de beskæftigede.
Der er generelt større effekt af AMU-kurserne på beskæftigelsen for ufaglærte sammenlignet med fag-
lærte.

Der er meget varierende effekter af VEU på videregående niveau for de beskæftigede. Diplomkurser
har de største løngevinst, mens akademikurser har små gevinster. Masterkurser har først en beske-
den løneffekt seks år efter kursusstart. Generelt set påvirker videregående VEU i højere grad beskæf-
tigelsen frem for lønnen. Antallet af sygedage bliver også reduceret signifikant og primært for de faglærte
som følge af denne form for VEU.

For ledige afhænger beskæftigelseseffekterne igen af, hvilken slags kursus de deltager i. Almen VEU
fører i første omgang til ordinær uddannelse frem for beskæftigelse, mens der for erhvervsrettet VEU
og videregående VEU er positive beskæftigelseseffekter allerede året efter deltagelse. En nøgle til suc-
ces for VEU til ledige ældre er samtidig også, at kurserne bliver justeret efter den enkeltes behov.⁶

VLAk-regeringen og Dansk Folkeparti dannede i maj 2018 Seniortænk tanken, som har til formål at
forbedre mulighederne for, at seniorer kan fortsætte med at være en del af det arbejdende fællesskab.⁷

⁴ Kristensen (2012): "Training and Retirement, AKF".

⁵ Bolvig, Kristensen og Skipper (2017): "Effektevaluering af voksen- og efteruddannelsesindsatsen". KORA.

⁶ Bech og Kristensen (2019): "Seniorer i arbejde – en desk research". AOF Danmark.

⁷ <https://seniortaenketanken.dk/om-taenketanken>.

For at understøtte Seniortænk tankens arbejde har VIVE udarbejdet tre rapporter. Analyserne i rapporterne tager udgangspunkt i Ældredata basen, der er en stikprøvebaseret spørgeskemaundersøgelse for et repræsentativt udsnit af den danske befolkning over 52 år⁸

Den første rapport, "I beskæftigelse efter folkepensionsalderen", viser, at flere mænd end kvinder er i beskæftigelse efter de 65 år. For kvinderne er det i høj grad dem med en lang videregående uddannelse (LVU), der fortsætter med at arbejde efter pensionsalderen, mens ufaglærte mænd i højere grad bliver på arbejdsmarkedet. Særligt for mændenes vedkommende er en del i beskæftigelse, efter at de er fyldt 65 år, fordi det er en økonomisk nødvendighed. Både ældre kvinder og mænd har større sandsynlighed for at være i beskæftigelse, hvis de har en yngre partner, og hvis de har et godt helbred.

Samtidig viser resultaterne, at relativt mange af de beskæftigede 65+-årige har fået deres arbejde, efter at de fyldte 60 år. For lønmodtagere alene er det hver tredje 65+-årige, der har haft deres arbejde i mindre end ti år.

Rapporten ser ydermere på motiver og barrierer for at være i beskæftigelse efter de 65 år. Og det er primært dem med de mest attraktive arbejdsvilkår, der fortsætter med at arbejde efter folkepensionsalderen. For arbejdsgiverne kan det betyde, at de skal sikre sig, at medarbejderne er tilfredse med deres arbejdsvilkår, hvis de gerne vil fastholde deres ældre medarbejdere.

Den anden rapport, "Forventet tilbagetrækningsalder og arbejdsrelaterede forhold", undersøger, hvad der påvirker den forventede tilbagetrækningsalder blandt 52-, 57- og 62-årige lønmodtagere. Rapporten finder, at helbredsmæssige og familierelaterede forhold påvirker den forventede tilbagetrækningsalder på samme måde som for de 65+-årige i beskæftigelse nævnt i det foregående. De finder, at personer, der forventer en mærkbar nedgang i indkomst ved tilbagetrækningen, har en højere forventet tilbagetrækningsalder.

Ydermere har arbejdsrelaterede forhold en signifikant betydning for den forventede tilbagetrækningsalder. Denne effekt er meget større for kvinder end for mænd. Så kvinders forventede tilbagetrækningsalder har en negativ sammenhæng med problemer med at honorere krav om efteruddannelse og brug af ny teknologi, mens det at have indflydelse på arbejdssituationen, brug af kvalifikationer og godt samvær og samarbejde med kollegaer øger sandsynligheden for en senere forventet tilbagetrækning.

I forhold til alder viser resultaterne, at de arbejdsrelaterede faktorer i højere grad betyder noget for den forventede tilbagetrækningsalder for de 57-årige end for de 52- og 62-årige. Det peger i retning af, at det er i slut-50'erne, at det i størst omfang er muligt at påvirke tilbagetrækningsadfærden.

Denne analyse kortlægger, hvem de ældre på arbejdsmarkedet er, med særligt fokus på de 65+-årige. Dette bliver sammenholdt med deres brug af efteruddannelse i de senere år på arbejdsmarkedet. Mere specifikt bliver det undersøgt, om der er en positiv sammenhæng mellem efteruddannelse og senere tilbagetrækning, eller om beslutningen om at blive længere tid på arbejdsmarkedet hovedsageligt skyldes andre faktorer.

⁸ VIVE (2019): "Forventet tilbagetrækningsalder og arbejdsrelaterede forhold". VIVE.

Sammenfatning

- De ældre har de seneste år i stigende grad valgt at blive længere på arbejdsmarkedet. Beskæftigelsesfrekvensen for især de 60-64-årige er steget markant fra 45 pct. i 2008 til knap 60 pct. i 2017. Beskæftigelsen er også steget, dog i mindre grad, for 65-66-årige.
- I EU-sammenhæng ligger både Danmark og især vores skandinaviske nabolande højt, når der kommer til ældres beskæftigelsesgrad. De danske ældre ligger under niveauet for de svenske ældre, men har næsten nået niveauet i Norge efter have ligget noget under omkring 2009.
- Den positive udvikling i beskæftigelsen for især de 60-64-årige er i høj grad drevet af en stigende beskæftigelse blandt kvinderne. I perioden 2008 til 2017 er beskæftigelsesfrekvensen for de 60-64-årige kvinder steget med 18 procentpoint fra 36 pct. til 54 pct. Tilsvarende er andelen for mændene steget fra 54 pct. til 66 pct.
- Blandt de 65-69-årige i beskæftigelse er der en langt større andel, der er beskæftiget i den private sektor sammenlignet med både de 60-64-årige og befolkningen generelt. Samtidig er en langt større andel af de ældre beskæftigede selvstændige sammenlignet med de yngre grupper på arbejdsmarkedet. Over 20 pct. af de 65-69-årige i beskæftigelse er selvstændige, mens andelen er under 10 pct. for personer under 65 år. Endelig er det i høj grad de veluddannede, der vælger at blive på arbejdsmarkedet efter folkepensionsalderen.
- Der er en klar tendens til, at en større andel i de yngre aldersgrupper benytter sig af VEU. 33 pct. af de 50-59-årige har fx påbegyndt VEU inden for de seneste fem år. Til sammenligning gælder det kun 11 pct. af de 65-69-årige.
- Der er en signifikant positiv sammenhæng mellem benyttelse af VEU som ældre og sandsynligheden for at være i beskæftigelse som 65-årig. Dvs. at de ældre, der har benyttet VEU som 60-64-årige, alt andet lige har en større sandsynlighed for at være i beskæftigelse som 65-årige.
- Denne positive sammenhæng afhænger dog også af personernes uddannelsesbaggrund, hvor sammenhængen bliver mindre tydelig, jo højere uddannelsesniveaue er. For de ufaglærte ældre er beskæftigelsesfrekvensen 50 pct. for dem, der har benyttet sig af VEU, mens den kun er 19 pct. for dem, der ikke har. For ældre med en LVU er andelen i beskæftigelse faktisk mindre blandt dem, der har benyttet VEU som 60-64-årige.
- Hvis VEU bliver opdelt på de forskellige former for VEU, der findes, har almen VEU overordnet set en negativ sammenhæng med beskæftigelsen, mens både erhvervsrettet og videregående VEU har en positiv sammenhæng. Resultaterne repræsenterer dog alene sammenhænge mellem brugen af VEU og ældres beskæftigelse. Dvs. at når resultaterne viser, at ældre faglærte, der har brugt VEU som 60-64-årige, har en større sandsynlighed for at være i beskæftigelse som 65-årige, er det ikke nødvendigvis alene grundet brugen af VEU i sig selv. Fx kan en generel motivation og/eller god sundhed medvirke til, at de ældre i højere grad både arbejder mere og også benytter sig af VEU sent i deres arbejdsliv.

2. Data

Analysen er baseret på data fra Danmarks Statistik. Populationen er afgrænset ved brug af registret Befolkningen, hvorfra det er muligt at se hele befolkningens alder, køn, kommune, herkomst og lignende. Dette bliver koblet med Registerbaseret arbejdsstyrkestatistik, hvor variabelen "socio13" bliver brugt til at bestemme hver enkelt persons tilknytning til arbejdsmarkedet. RAS-registret er tilgængeligt til og med 2017. Til sidst er data om befolkningens brug af VEU koblet på via registret Voksen- og efteruddannelse og personernes højeste fuldførte uddannelse i 2017 fra Uddannelsesregistret.

Den første del af analysen ser på alle over 19 år. Her indgår 3.560.000 personer. I den anden del indgår alle, der er 65 år pr. 1. januar 2017. Dette omfatter 64.000 personer.

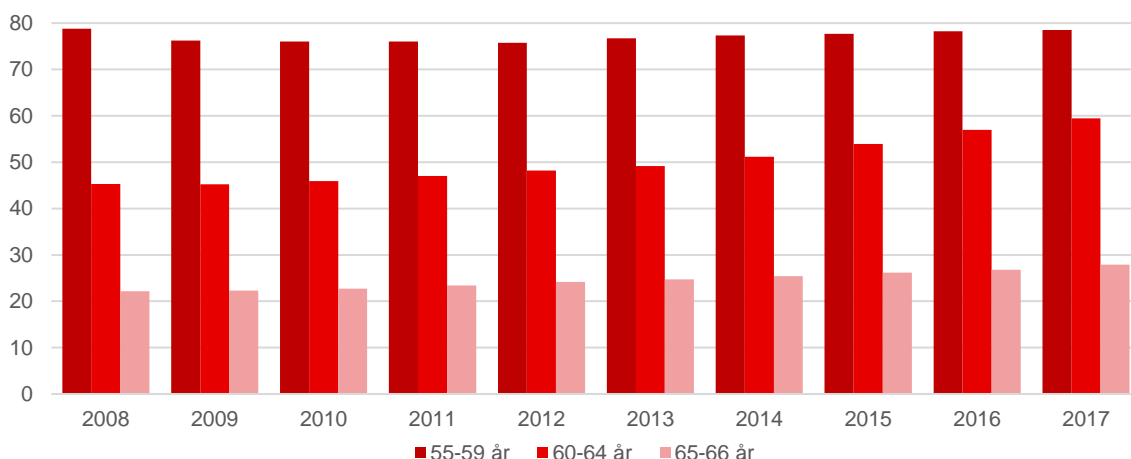
3. Hvem er de ældre på arbejdsmarkedet?

Beskæftigelsesfrekvensen for de 60-64-årige er steget markant fra 45 pct. i 2008 til knap 60 pct. i 2017, jf. figur 1. Stigningen er endnu større sammenlignet med niveauet i 2000, hvor kun hver tredje i alderen 60-64 år stadig var i beskæftigelse.⁹

Omvendt har andelen af beskæftigede blandt de 55-59-årige været stort set konstant siden 2008, dog med en svagt faldende tendens fra 2008-2012. For de 65-66-årige er beskæftigelsesfrekvensen også konstant stigende i perioden, men der er dog et betydeligt fald i beskæftigelsen sammenlignet med de 60-64-årige.

Så selv før tilbagetrækningsreformen trådte i kraft i 2014, var der flere 60-64-årige, der valgte at blive længere på arbejdsmarkedet, men denne andel er steget mere efter 2014. Disse tendenser tydeliggør, at reformerne i høj grad påvirker tilbagetrækningsadfærden for de ældre grupper på arbejdsmarkedet.

Figur 1: Udviklingen i beskæftigelsesfrekvensen for de ældre på arbejdsmarkedet, procent

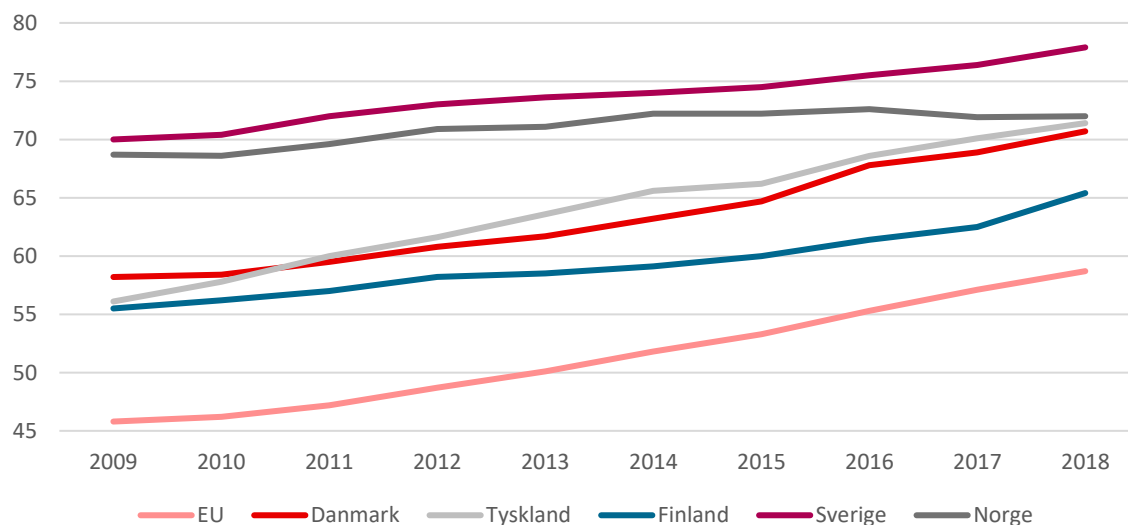

Kilde: Danmarks Statistik.

⁹ Finansministeriet (2017): "Økonomisk analyse: Reformen har styrket seniorers beskæftigelse": Finansministeriet.

I EU-sammenhæng ligger både Danmark og især vores skandinaviske nabolande højt, når det kommer til ældres beskæftigelsesgrad, jf. figur 2. I 2009 var henholdsvis 68 og 70 pct. af de 55-64-årige i beskæftigelse i Norge og Sverige, mens Danmarks andel lå på 58 pct., på niveau med Tysklands og Finlands. Fra 2009 til 2018 oplevede EU samlet set en stigning i andelen af ældre beskæftigede. For Norge og Sverige har stigningen dog været mindre, hvilket betyder, at Danmark og Tyskland i 2018 næsten er på niveau med Norge, mens forskellen til Sverige er blevet mindsket.

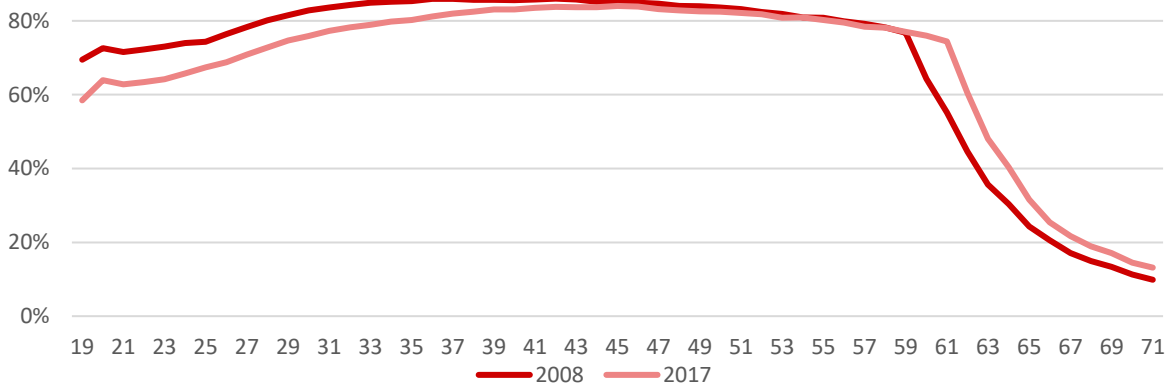
Figur 2: Udviklingen i beskæftigelsesfrekvensen for de 55-64-årige i vores nabolande, procent

Kilde: egne beregninger på baggrund af tal fra Danmarks Statistik.

En anden måde, hvorpå man kan illustrere, hvordan tilbagetrækningsmønstrene har ændret sig i Danmark over de seneste ti år, er ved at beregne andelen af beskæftigede opdelt efter alder i etårsintervaller. I 2017 falder andelen i beskæftigelse markant fra omkring 62-årsalderen og frem til 66-årsalderen, hvorefter beskæftigelsesfrekvensen aftager knap så hurtigt, jf. figur 3. I 2008 begyndte andelen i beskæftigelse at falde et par år tidligere. Starttidspunktet for, hvornår relativt mange begynder at trække sig tilbage fra arbejdsmarkedet, hænger altså stærkt sammen med ændringer i efterløns- og folkepensionsalderen.

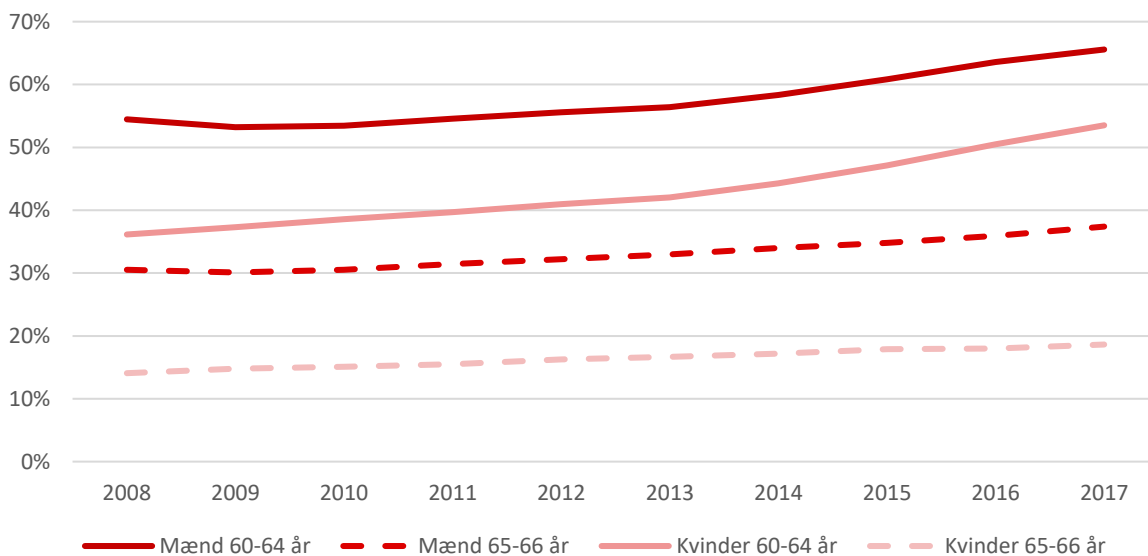
Figur 3: Andel i beskæftigelse fordelt på alder i 2008 og 2017, procent

Kilde: egne beregninger på baggrund af Danmarks Statistik.

Den stigende beskæftigelse for især de 60-64-årige er i høj grad drevet af kvinderne jf. figur 4. I perioden 2008 til 2017 er beskæftigelsesfrekvensen for de 60-64-årige kvinder steget med 18 pct. point fra 36 pct. til 54 pct. Tilsvarende er andelen for mændene steget fra 54 pct. til 66 pct. Det betyder også, at kvinderne i perioden har nærmet sig niveauet for mændene. I gruppen af de 65-66-årige er forskellen i udviklingen mellem kønnene ikke så udtalt. Andelen af 65-66-årige mænd, der er beskæftigede, er omkring dobbelt så høj sammenlignet med kvinderne i samme aldersgruppe.

Figur 4: Udviklingen i beskæftigelsesfrekvensen fordelt på køn og alder, procent

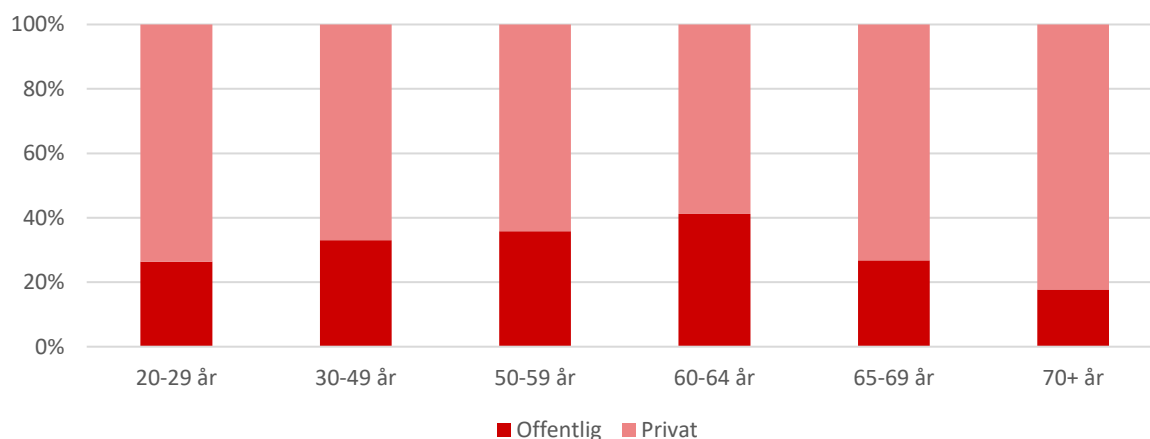
Kilde: egne beregninger på baggrund af Danmarks Statistik.

Givet, at flere og flere ældre skal forsætte på arbejdsmarkedet, er det vigtigt at få et indblik i, hvem der i dag vælger at fortsætte på arbejdsmarkedet, selv efter at de har haft flere muligheder for at trække sig

tilbage. Og med den stigende pensionsalder er det særligt vigtigt at se på, hvilke ældre der i dag vælger at fortsætte med at arbejde, efter at de er fyldt 65 år.

Blandt de 65-69-årige i beskæftigelse er der en større andel, der er beskæftiget i den private sektor sammenlignet med både de 60-64-årige og befolkningen generelt, jf. figur 5. De 60-64-årige er til gengæld den gruppe, hvor den største andel er beskæftiget i det offentlige. Det kan indikere, at flere ældre vælger at søge mod det offentlige arbejdsmarked i slutningen af deres arbejdsliv, men kan også være drevet af den demografiske sammensætning på tværs af aldersgrupper på arbejdsmarkedet.

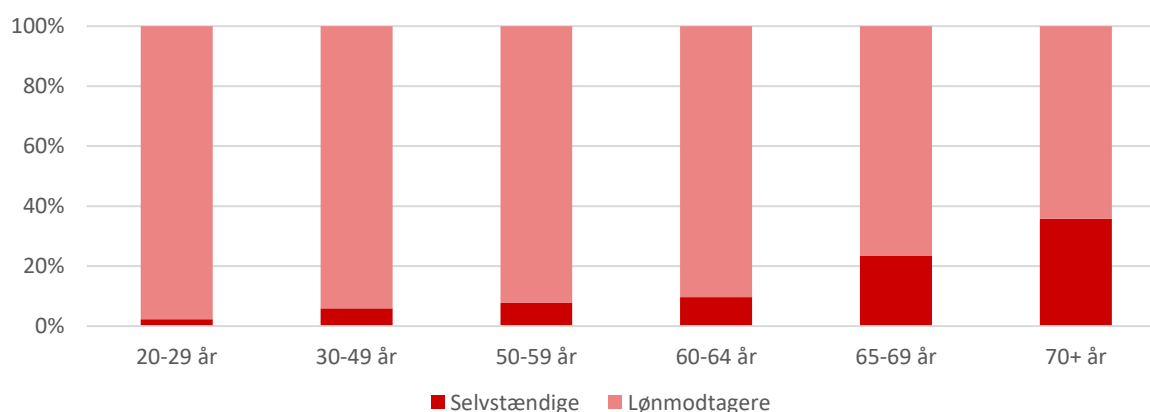
Figur 5: Fordelingen mellem offentlig og privat sektor for beskæftigede, 2017

Kilde: egne beregninger på baggrund af tal fra Danmarks Statistik.

Det er derfor heller ikke overraskende, at der blandt de ældre beskæftigede er en langt større andel af selvstændige sammenlignet med de yngre grupper på arbejdsmarkedet, jf. figur 6. Over en femtedel af de 65-69-årige i beskæftigelse er selvstændige, mens andelen er under 10 pct. for personer under 65 år. Den større andel af selvstændige hænger ganske givet sammen med, at der er større fleksibilitet og mulighed for i højere grad at styre arbejdstid og -pres for selvstændige. Og netop dette tiltaler de ældre.

Figur 6: Andel af de beskæftigede, der er hhv. selvstændige og lønmodtagere, 2017

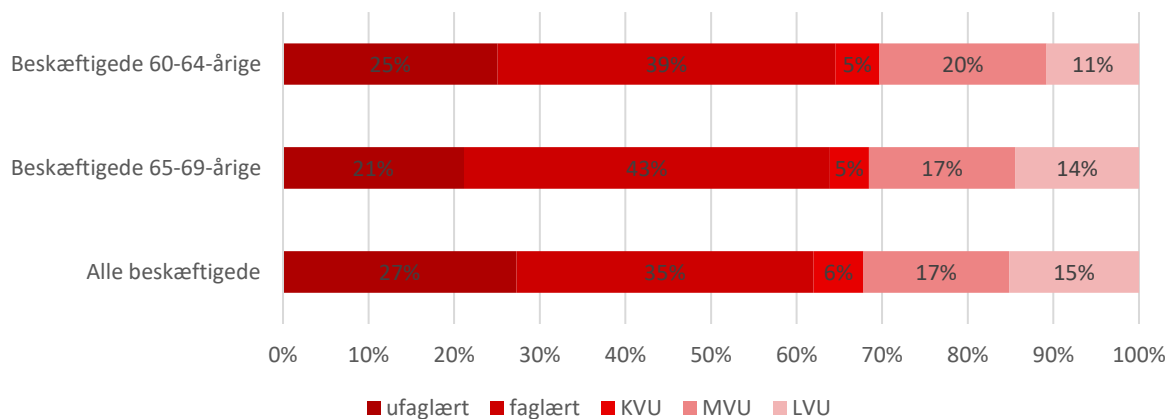

Kilde: egne beregninger på baggrund af tal fra Danmarks Statistik.

Blandt beskæftigede 65-69-årige er flere også faglærte – 43 pct. – sammenlignet med hele befolkningen, hvor faglærte kun udgør 35 pct., jf. figur 7. Ufaglærte og personer med mellemlange videregående uddannelser (MVU'er) udgør stort set lige store andele med omkring 20 pct. af de beskæftigede blandt de ældre, mens LVU er uddannelsesbaggrunden for de sidste 14 pct. af de beskæftigede 65-69-årige. Dermed er det kun for andelen af ufaglærte og faglærte, at der er forskelle i uddannelsessammensætningen mellem de ældre og den samlede befolkning.

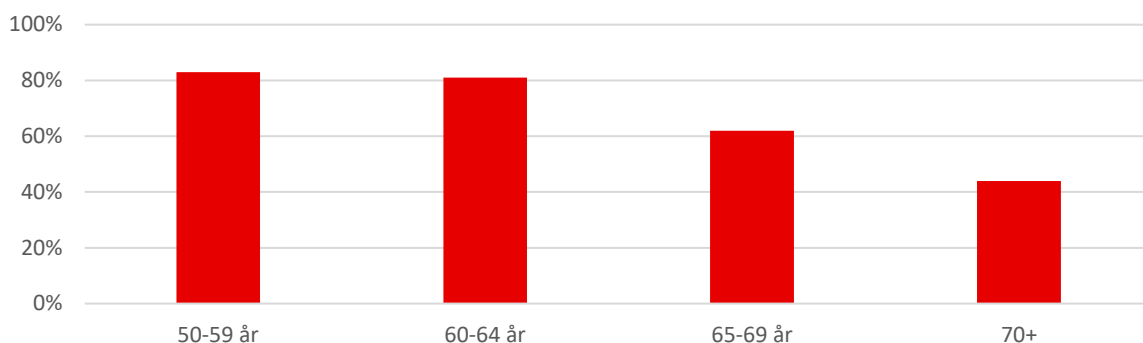
I forhold til uddannelsesniveaulet blandt de 60-64-årige falder andelen af ufaglærte og andelen med en MVU sammenlignet med de 65-69-årige. Dette kan indikere, at relativt flere fra disse to uddannelsesgrupper vælger at trække sig tilbage, når de fylder 65 år.

Figur 7: Uddannelsesfordelingen blandt de 60-69-årige i beskæftigelse og alle beskæftigede, 2017

Kilde: egne beregninger på baggrund af tal fra Danmarks Statistik

Andelen af beskæftigede blandt de ældre er som før nævnt steget de senere år, men ser man på, hvor meget de beskæftigede ældre inden for hver alderskategori arbejder, ligger niveauet for de 65+-årige stadig under de yngre grupper på arbejdsmarkedet, jf. figur 8. De beskæftigede lønmodtagere i alderen 60-64 år ligger på niveau med de 50-59-årige med en gennemsnitlig beskæftigelsesgrad i året på omkring 80 pct., altså at de beskæftigede i snit arbejder ca. 30 timer om ugen. Andelen falder markant i gruppen 65-69 år, som i gennemsnit 62 pct. af året svarende til ca. 23 timer om ugen i snit. Den lavere del er naturligvis båret af flere deltidsansættelser, men også at flere beskæftigede i denne gruppe vælger at trække sig tilbage i løbet af året og derved har færre end 1920 arbejdstimer i det pågældende år.

Figur 8: Beskæftigelsesgraden i året blandt lønmodtagere, 2017

Note: En beskæftigelsesgrad på 100 pct. ville svare til, at alle i gruppen havde arbejdet fuld tid altså 37 timer om ugen hele året igennem. Tilbageberegning fra fuld tid halvejs gennem året, vil give en beskæftigelsesgrad på 50 pct.

Kilde: egne beregninger på baggrund af tal fra Danmarks Statistik

4. Brugen af VEU er mindre for de ældre

Der er en klar tendens til, at flere i de yngre aldersgrupper benytter sig af VEU. 33 pct. af de 50-59-årige har fx påbegyndt VEU inden for de seneste 5 år, jf. tabel 1. Til sammenligning er det kun 11 pct. af de 65-69-årige. Blandt de ældre over 70 år er der 2 pct., der har benyttet sig af VEU inden for det seneste år, og 7 pct. af dem har benyttet sig af det inden for de seneste 5 år.

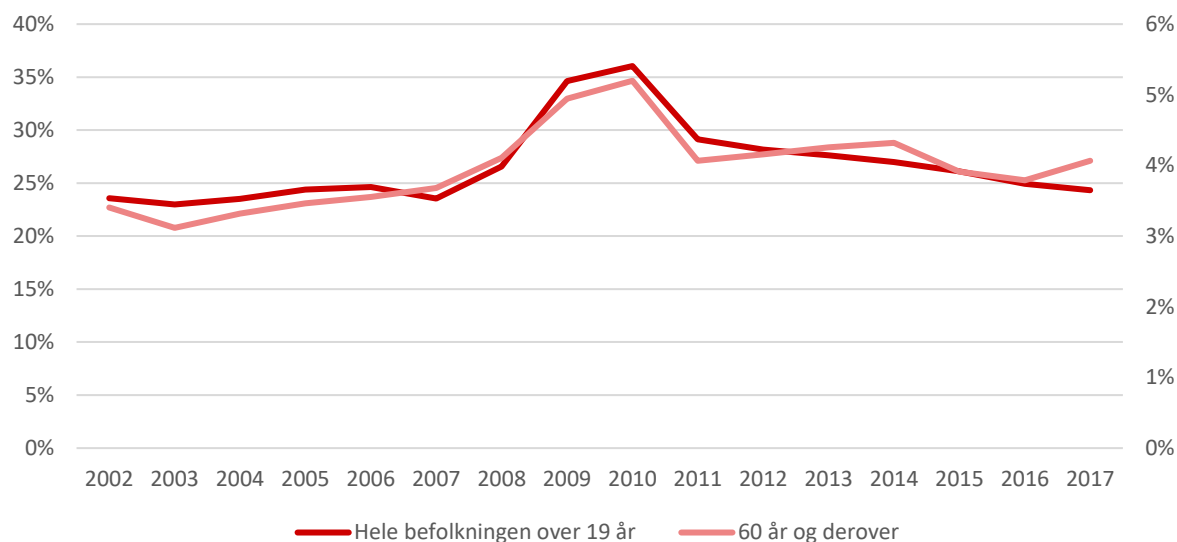
Tabel 1: Andel der har brugt VEU fordelt på alder og periode, 2017

	1 år	2 år	5 år
50-59 år	9 %	16 %	33 %
60-64 år	6 %	10 %	25 %
65-69 år	3 %	4 %	11 %
70+ år	2 %	3 %	7 %

Kilde: egne beregninger på baggrund af tal fra Danmarks Statistik

Andelen af befolkningen over 60 år, der i løbet af et år deltager i VEU er steget i perioden fra 2002 til 2017 fra 3 pct. til 4 pct., mens den for hele befolkningen har ligget mere stabilt, hvis der ses bort fra årene op til og efter finanskrisen, jf. figur 9. I årene 2002 til 2007 lå andelen af kursister for hele befolkningen stort set stabilt, mens den var svagt stigende for gruppen på 60 år og opefter. Under finanskrisen i 2009 og 2010 var andelen af kursister stærkt stigende for hele befolkningen grundet bl.a. den højere arbejdsløshed, som finanskrisen medførte.

Efter krisen falder andelen af kursister igen, men hvor det for hele befolkningen nærmer sig niveauet før finanskrisen, ligger andelen stadig højere for gruppen på 60 år og derover.

Figur 9: Antal kursister på videre- og efteruddannelse som andel af samlet befolkning, 2002-2017

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Andelen af mænd over 50 år, der har benyttet VEU inden for de seneste 5 år, er lavere, jo højere uddannelsesniveauret er på tværs aldersgrupper, jf. tabel 2. Samme mønster gør sig ikke gældende for kvinderne, hvor andelen er højest for de faglærte og dem med MVU'er. Samtidig benytter mænd med relativt lavt uddannelsesniveau sig i højere grad end kvinder af VEU. For de højtuddannede er det derimod kvinderne, der oftest benytter sig af VEU.

Tablet 2: Andel der har anvendt VEU inden for de seneste 5 år for forskellige aldersgrupper, fordelt på køn og uddannelsesniveau, 2017

	Ufaglærte		Faglærte		KVU		MVU		LVU	
	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder
50-59 år	37 %	26 %	41 %	35 %	36 %	30 %	24 %	34 %	15 %	24 %
60-64 år	29 %	19 %	33 %	28 %	32 %	21 %	18 %	21 %	11 %	18 %
65-69 år	15 %	6 %	15 %	9 %	14 %	10 %	9 %	13 %	8 %	14 %
70+ år	9 %	4 %	6 %	6 %	8 %	9 %	7 %	13 %	7 %	15 %

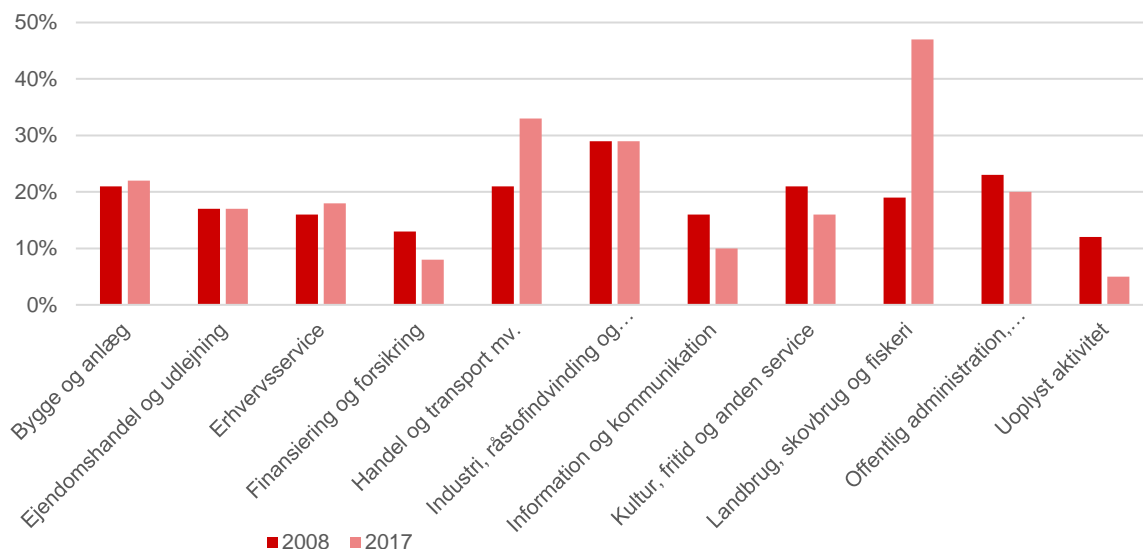
Kilde: egne beregninger på baggrund af tal fra Danmarks Statistik.

Note: Korte videregående uddannelser (KVU)

Branchemæssigt er der store forskelle i brugen af VEU blandt de beskæftigede 65-årige, jf. figur 10. Det er særligt beskæftigede inden for handel og transport, industri mv. samt landbrug, skovbrug og fiskeri, der har gjort brug af VEU inden for de seneste fem år, mens ældre beskæftigede inden for finansiering, forsikring og kommunikation er dem, der benytter VEU mindst. For disse brancher er der også sket et fald i andelen af ældre, der benytter sig af VEU, mens andelen omvendt er steget markant inden for handel og transport samt landbrug, skovbrug og fiskeri.

I branchen landbrug, skovbrug og fiskeri er stigningen fra en andel på 19 pct. til 47 pct.¹⁰ Også i handel og transport mv. er stigningen på over 10 pct. point.

Figur 10: Andel af de 65-årige i beskæftigelse, som har benyttet VEU inden for de seneste fem år fordelt på brancher i hhv. 2008 og 2017

Kilde: egne beregninger på baggrund af tal fra Danmarks Statistik.

VEU kan inddeles i kategorier, alt efter hvilken form for kursus eller uddannelse der er tale om. Her inddeles i tre hovedkategorier, som er "almen VEU", "arbejdsmarkedsunderstøttende eller erhvervsrettet VEU" (AMU) samt "videregående VEU". Denne inddeling svarer til inddelingen i Bolvig m.fl. (2017)¹¹.

AMU er den form for VEU, som personer fra 50 år og opefter oftest bruger. For de 60-64-årige er det 19 pct., der inden for de seneste fem år har benyttet sig af AMU, mens der er 4 pct., der har benyttet sig af hhv. almen og videregående VEU, jf. tabel 3. Andelen, der benytter sig af almen VEU, er faktisk konstant hen over aldersgrupperne, mens andelen, der benytter især AMU, men også videregående VEU, falder i takt med alderen. For gruppen på 70+ år er der ingen, der har benyttet sig af videregående VEU.

Tabel 3: Andel, der har benyttet forskellige former for VEU fordelt på aldersgrupper, 2017

	Almen	AMU	Videregående
50-59 år	5 %	24 %	7 %
60-64 år	4 %	19 %	4 %
65-69 år	4 %	7 %	1 %
70+ år	4 %	3 %	0 %

Kilde: egne beregninger på baggrund af tal fra Danmarks Statistik.

¹⁰ En del af denne stigning kan formentlig bl.a. forklares med, at der i 2009 blev indført et obligatorisk opfølgingskursus for at generhverve sit sprøjtecertifikat, hvor de ældre stod først skulle tage det: <https://landbrugsavisen.dk/Landbrugsavisen/2009/6/19/Krav%20om%20nyt%20sprøjetekursus%20befter%20fire%20aar.htm>.

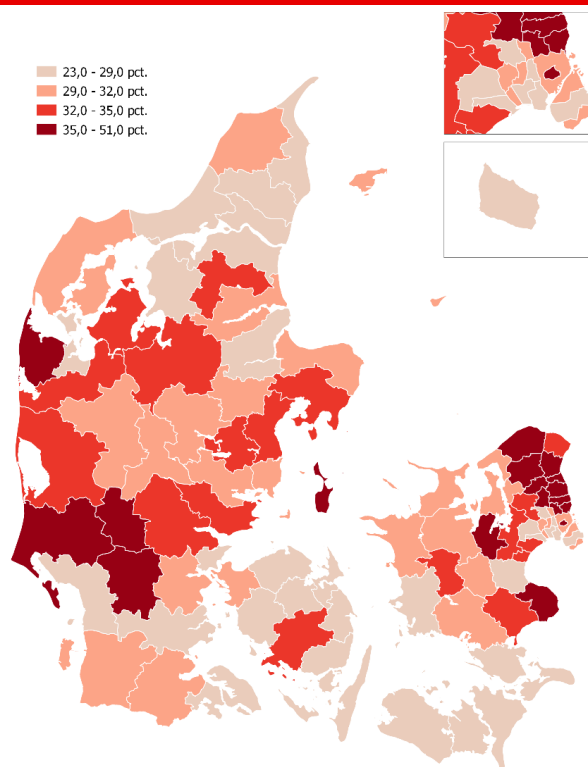
¹¹ Bolvig, Kristensen og Skipper (2017): "Effektevaluering af voksen- og efteruddannelsesindsatsen". KORA.

5. Sammenhæng mellem uddannelse og sen tilbagetrækning

I dette kapitel bliver det undersøgt, om der er en positiv sammenhæng mellem beskæftigelse og de 65-åriges brug af VEU. I første omgang ser vi på andelen af 65-årige i beskæftigelse og deres tilsvarende brug af VEU på tværs af kommunerne.

Beskæftigelsen blandt de 65-årige svinger betragteligt kommunerne imellem med en andel på 23 pct. i Bornholms Regionskommune og 51 pct. i Gentofte Kommune. Det er særligt et udsnit af de nordsjællandske kommuner, der skiller sig ud med meget høj beskæftigelse blandt de 65-årige i 2017, jf. figur 11.

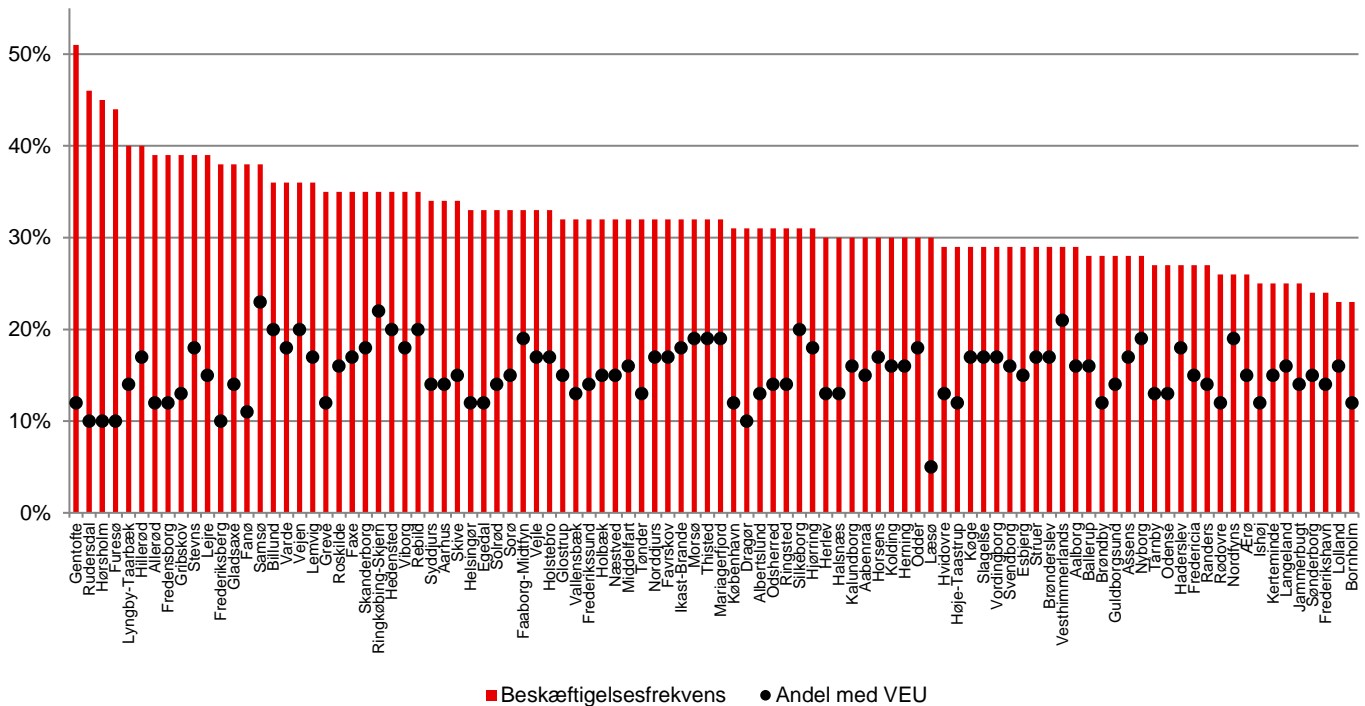
Figur 11: Beskæftigelsesfrekvenser blandt de 65-årige fordelt på kommuner og opdelt i kvartiler, 2017

Kilde: egne beregninger på baggrund af tal fra Danmarks Statistik.

Samtidig har de nordsjællandske kommuner også relativt få 65-årige, der har benyttet sig af VEU inden for de seneste fem år, jf. figur 12. Begge dele afspejler uddannelsessammensætningen i disse kommuner med højere andele af personer med videregående uddannelser. Helt overordnet er der ikke umiddelbart en stærk sammenhæng mellem brugen af VEU og beskæftigelsesfrekvensen på tværs af kommunerne.

Figur 12: Beskæftigelsesfrekvenser og benyttelse af VEU inden for de seneste fem år for de 65-årige fordelt på kommuner, 2017

Kilde: egne beregninger på baggrund af tal fra Danmarks Statistik.

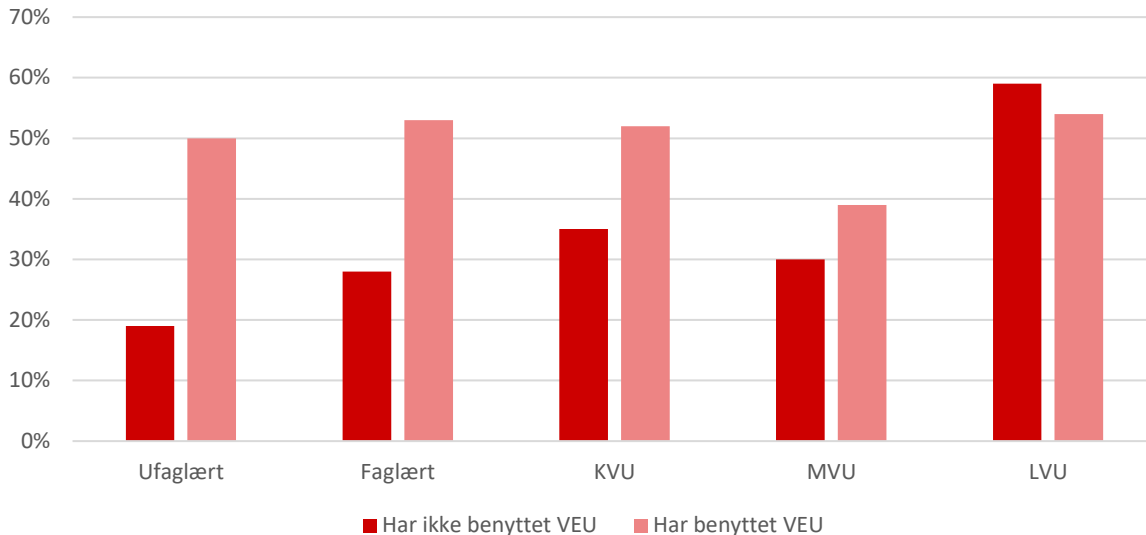
Ser man på sammenhængen mellem uddannelsesniveaue, benyttelse af VEU og beskæftigelse som 65-årig er der for alle uddannelsesniveauer på nær lange videregående uddannelser en positiv sammenhæng mellem benyttelse af VEU og beskæftigelse, jf. figur 13. For de ældre med en LVU er beskæftigelsen en smule højere for dem, der ikke har benyttet sig af VEU inden for de seneste fem år.

Andelen af 65-årige, der er i beskæftigelse, stiger nogenlunde proportionalt med uddannelsesniveaue for den gruppe, der ikke har benyttet sig af VEU inden for de seneste fem år, dog med undtagelse af ældre med MVU, som har et lavere beskæftigelsesniveau end dem med KVU'er.

Anderledes ser det ud for gruppen, som har benyttet sig af VEU inden for de seneste fem år. Her er beskæftigelsesfrekvensen stort set på samme niveau for alle uddannelsesniveauerne (godt 50 pct.), hvis der igen ses bort fra MVU'er, som ligger på 39 pct.

De ufaglærte er den gruppe, hvor forskellen i beskæftigelsesfrekvensen er størst mellem de ældre, der har benyttet VEU, og dem, der ikke har. For de ufaglærte er beskæftigelsesfrekvensen 50 pct. for dem, der har benyttet sig af VEU, mens den kun er 19 pct. for dem, der ikke har. Forskellen bliver gradvist mindre, når uddannelsesniveaue stiger.

Figur 13: Beskæftigelsesfrekvensen blandt 65-årige fordelt på uddannelse og deltagelse i VEU inden for de seneste fem år, 2017

Kilde: egne beregninger på baggrund af tal fra Danmarks Statistik.

Sammenhængene mellem VEU, uddannelse og beskæftigelse som 65-årig er dog ikke kausal, hvilket der er flere grunde til. For det første vil det være usandsynligt, at dem, der trækker sig tidligt tilbage, eksempelvis som 60-årige, vil deltage i VEU efter deres tilbagetrækning. De vil derfor pr. definition ende i gruppen, der ikke har benyttet VEU, og trække beskæftigelsesfrekvensen ned for denne gruppe.

Samtidig vil der også være en gruppe, som er arbejdsløse og dermed bliver tvunget til at deltage i kurser. Mange personer i denne gruppe vil sandsynligvis have trukket sig tilbage som 65-årige, men vil falde i kategorien, som har benyttet VEU inden for de seneste fem år. Dette vil med stor sandsynlighed trække beskæftigelsesfrekvensen for gruppen ned. Desuden kan forskelle i uddannelsesniveau, tidligere beskæftigelse mv. imellem de to grupper også drive forskellen i beskæftigelse mellem de to grupper.

Resultaterne har indtil videre peget i retning af, at beskæftigelsen for de 65-årige hænger sammen med både branche, uddannelsesniveau, kommune og deltagelse i VEU. Derfor er det interessant at undersøge, hvordan alle faktorer spiller sammen i forhold til ældres tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet, når alle faktorerne bliver analyseret samtidig. Dette gør vi her via en simpel model for sammenhængen mellem beskæftigelse og bl.a. brugen af VEU.

Helt konkret ser modellen på, hvordan en lang række faktorer hænger sammen med, om 65-årige i 2017 er i beskæftigelse eller ej. Faktorerne, der indgår, er bl.a. brugen af VEU de seneste fem år, tidligere beskæftigelse, køn og uddannelsesniveau. Modellen er estimeret ved brug af OLS.

Brugen af VEU er inkluderet i modellen på forskellige måder for at se, om der er sammenhæng mellem beskæftigelse og brugen af VEU blandt de ældre. I første omgang ser modellen alene på, om de ældre har gjort brug af VEU inden for de seneste fem år eller ej. Dernæst bliver brugen af VEU opdelt på de tre typer VEU: almen VEU, AMU og videregående VEU.

Resultaterne for både model 1 viser en positiv signifikant sammenhæng mellem benyttelse af VEU og sandsynligheden for at være i beskæftigelse som 65-årig, jf. tabel 4. Dvs. at de ældre, der har benyttet VEU inden for de seneste fem år, alt andet lige har en større sandsynlighed for at være i beskæftigelse. Igen er det vigtigt at understrege, at denne sammenhæng ikke er kausal, da faktorer, som modellen ikke kan tage højde for (fx motivation for VEU), også kan påvirke de ældres tilbagetrækningstidspunkt.

I model 1 har 65-årige, der har benyttet sig af VEU, 18 pct. større sandsynlighed for at være i beskæftigelse som 65-årig. I model 1 er det også tydeligt, at sammenhængen mellem beskæftigelse og VEU er meget forskellig alt efter uddannelsesniveau. Dette er i overensstemmelse med mønstret i figur 13. For ældre med LVU er der fx 4 pct. mindre sandsynlighed for at være i beskæftigelse som 65-årig, hvis de har benyttet sig af VEU inden for de seneste fem år. For de andre uddannelsesniveauer der en positiv sammenhæng, som bliver større, i takt med et lavere uddannelsesniveau.

I model 2, 3 og 4 er der i stedet inkluderet dummyvariable for, om de ældre har benyttet sig af hhv. almen VEU, AMU eller videregående VEU. I model 2 er der ikke en signifikant overordnet sammenhæng mellem benyttelse af almen VEU og sandsynligheden for at være i beskæftigelse som 65-årig for de ufaglærte. For uddannelsesniveauerne faglært og opefter er der en signifikant negativ sammenhæng mellem almen VEU og beskæftigelse. Dette er i overensstemmelse med resultaterne i Skipper m.fl. (2017), som fandt en negativ beskæftigelseseffekt for hele befolkning i forhold til deltagelse i almen VEU.

Ældre, der har gjort brug af AMU og/eller videregående VEU, har derimod en større sandsynlighed for at være i beskæftigelse som 65-årige. Der er generelt 22 pct. større sandsynlighed for at være i beskæftigelse som 65-årig, hvis man har benyttet sig af AMU-kurser inden for de seneste fem år, jf. model 3 i tabel 4. Her er sammenhængen også positiv for de ældre med en LVU, som har 6,9 pct. større sandsynlighed for beskæftigelse. Dette er den eneste form for VEU, der har en positiv sammenhæng med beskæftigelsen for de ældre med en LVU.

Foruden VEU har kvinder alt andet lige en mindre sandsynlighed for at være i beskæftigelse som 65-årige, mens personer med en højere indkomst som 57-59-årige har en større sandsynlighed. Samtidig viser alle tre modeller en positiv sammenhæng mellem beskæftigelse og uddannelse. LVU giver den største stigning i sandsynligheden for beskæftigelse som 65-årig sammenlignet med en ufaglært person. På nuværende tidspunkt er der altså relativt flere med en videregående uddannelse og særligt en LVU, der fortsat er i beskæftigelse som 65-årige.

Igen er det vigtigt at understrege, at resultaterne alene repræsenterer sammenhænge mellem brugen af VEU og de ældres beskæftigelsestendenser. Dvs. at når resultaterne viser, at ældre faglærte, der har taget et eller flere AMU-kurser som 60-64-årige, har en større sandsynlighed for at være i beskæftigelse som 65-årige, er det ikke nødvendigvis grundet brugen af AMU-kurserne i sig selv. Fx kan en generelt højere motivation og arbejdsglæde medvirke til, at de ældre i højere grad både arbejder mere og benytter sig af VEU sent i deres arbejdsliv. I det tilfælde er det altså snarere de bagvedliggende faktorer og ikke selve brugen af VEU, der øger sandsynligheden for beskæftigelse blandt de ældre.

Tabel 4: Sammenhæng mellem beskæftigelse som 65-årig og benyttelse af VEU de seneste fem år samt andre udvalgte karakteristika, 2017

	Model 1 Berørt	Model 2 Almen VEU	Model 3 AMU	Model 4 Videregående VEU
Brug af VEU inden for de seneste fem år	0,182** (0,010)	0,034 (0,020)	0,218** (0,011)	0,235** (0,050)
Kvinde	-0,131** (0,004)	-0,141** (0,004)	-0,125** (0,004)	-0,141** (0,004)
Gns. årlig indkomst i 10.000 kr. som 57-59-årig	0,001** (0,000)	0,001** (0,000)	0,001*** (0,000)	0,001** (0,000)
Højeste fuldførte uddannelse				
Ufaglært				
- Faglært	0,015** (0,005)	0,019** (0,005)	0,015** (0,005)	0,018** (0,004)
- KVU	0,073** (0,010)	0,068** (0,010)	0,070** (0,010)	0,063** (0,010)
- MVU	0,061** (0,006)	0,047** (0,006)	0,063** (0,006)	0,039** (0,006)
- LVU	0,281** (0,008)	0,252** (0,008)	0,273** (0,008)	0,251** (0,008)
Højeste fuldførte uddannelse interageret med brug af VEU				
Ufaglært				
- Faglært	-0,002 (0,012)	-0,052* (0,025)	-0,005 (0,013)	-0,025 (0,062)
- KVU	-0,066** (0,025)	-0,133* (0,052)	-0,045 (0,027)	-0,119 (0,091)
- MVU	-0,101** (0,015)	-0,067** (0,025)	-0,053* (0,024)	-0,037 (0,055)
- LVU	-0,225** (0,023)	-0,108** (0,033)	-0,149** (0,042)	-0,290** (0,064)
r ²	0,174	0,160	0,177	0,162
N	59883	59883	59883	59883

* p < .05, ** p < .01.

Note: Der er herudover i estimationen kontrolleret for branche som 58-årig, kommune, civilstand og herkomst.

Kilde: egne beregninger på baggrund af tal fra Danmarks Statistik.

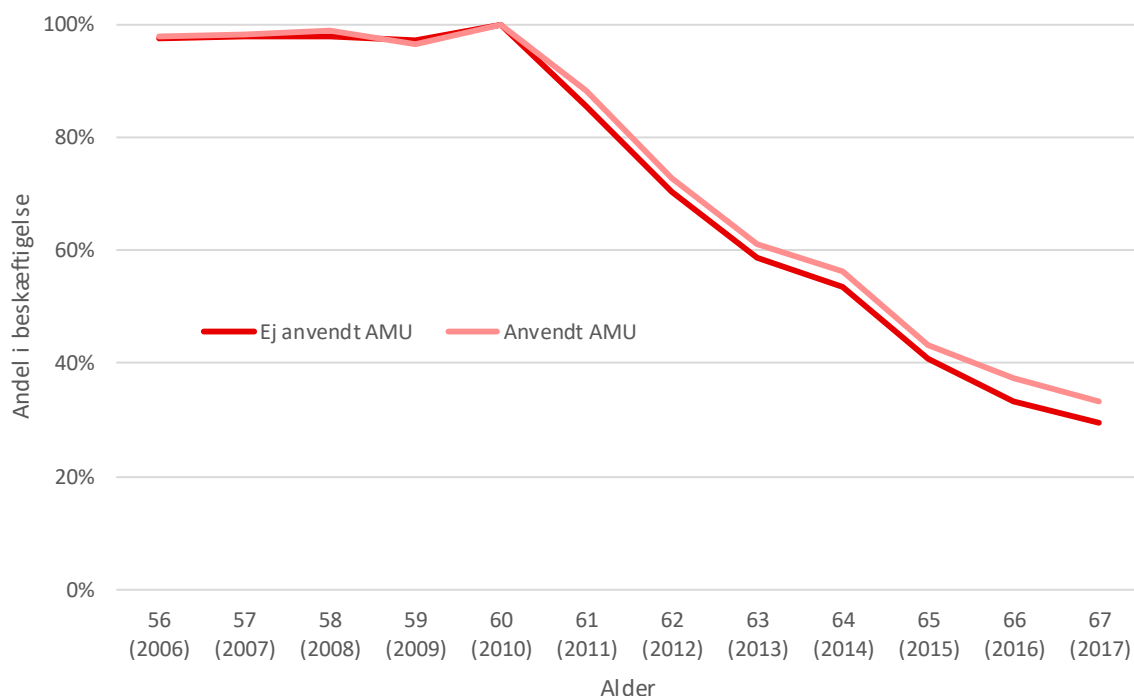
Sammenhængen mellem VEU og de ældres beskæftigelse har indtil nu primært set på brugen af VEU blandt de ældre, når de var 60-64 år, og deres efterfølgende sandsynlighed for fortsat at være i beskæftigelse som 65-årig. En alternativ måde at illustrere de mulige sammenhænge mellem brugen af VEU sent i arbejdslivet og de ældres senere beskæftigelse er at fokusere på brugen af VEU i et givent år.

En tilgang til dette er at fokusere på en enkelt årgangs brug af VEU som fx 60-årige og derefter følge årgangens beskæftigelsesmønstre, alt efter om de brugte VEU eller ej. Igen kan forskellige faktorer betyde, at denne simple sammenligning af beskæftigelsen blandt de ældre er forbundet med udfordringer. Fx vil 60-årige, der fortsat er en del af arbejdsmarkedet, men står uden arbejde, alt andet lige have en større sandsynlighed for at anvende VEU end 60-årige i beskæftigelse. Samtidig vil ledige 60-årige også have en større sandsynlighed for at have trukket sig tilbage fra arbejdsmarkedet som 65-årige, grundet at de netop var ledige som 60-årige.

Et fokus på de 60-årige, der er i beskæftigelse og har samme uddannelsesbaggrund, kan samtidig imødegå nogle af disse udfordringer. I det følgende eksempel ser vi derfor kun på personer, som blev født i 1950 og dermed fyldte 60 år i 2010. Der er kun inkluderet personer, der var i beskæftigelse i 2010, og som havde en erhvervsuddannelse som højeste fuldførte uddannelse. Disse personer er opdelt efter, om de havde gjort brug af et eller flere AMU-kurser i 2010.

Den første ting, der er værd at bemærke i denne simple sammenligning, er, at andelen i beskæftigelse er stort set identisk for de to grupper, frem til at de fylder 60 år, jf. figur 14. Stort set alle 60-årige faglærte i beskæftigelse er altså også i beskæftigelse, i årene op til de fylder 60 år. Men i årene efter at de fylder 60 år, er sandsynligheden for, at de er i beskæftigelse, samtidig en smule, men dog signifikant, højere for de faglærte, der som 60-årige benyttede sig af et eller flere AMU-kurser. Og forskellen mellem de to grupper stiger efter 2015, hvor årgangen fylder 65 år.

Figur 14: Beskæftigelsesfrekvensen blandt faglærte født i 1950 fordelt efter deres brug af AMU-kurser som 60-årige, 2006-17

Note: Tallet i parentes indikerer opførelsesårspunktet.

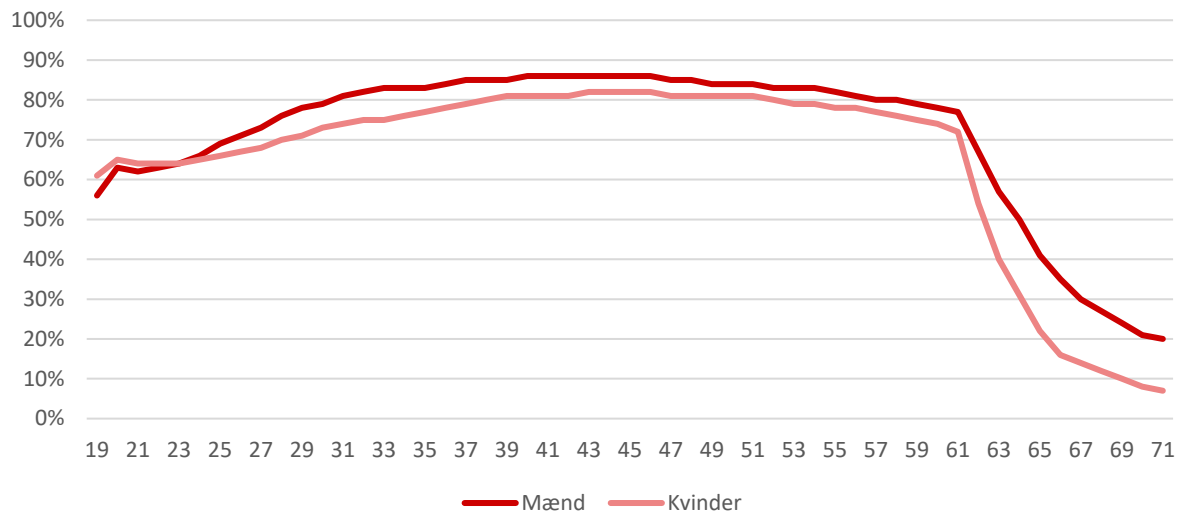
Kilde: egne beregninger på baggrund af tal fra Danmarks Statistik.

Denne simple sammenhæng mellem faglærtes brug af VEU som 60-årige og efterfølgende beskæftigelse kan igen være påvirket på samme vis som de foregående resultater, særligt nu, hvor der ikke er betinget på andet end alder, beskæftigelse som 60-årig og uddannelsesbaggrund. Men den stort set identiske beskæftigelsesgrad i årene op til året, hvor personerne fylder 60 år, indikerer dog, at de i hvert fald har haft stort set ens beskæftigelsesmønstre i årene op til deres 60-års fødselsdag.

Faglærte, der tog et eller flere AMU-kurser som 60-årige, har ifølge denne simple sammenligning omkring 2 pct. større sandsynlighed for at være i beskæftigelse, frem til at de fyldte 65 år, og ca. 3,5 pct. større sandsynlighed efter. For de øvrige uddannelsesgrupper viser den samme sammenhæng sig at være insignifikant. Dvs. at andelen af beskæftigede er ens for de andre uddannelsesgrupper, når de beskæftigede bliver opdelt efter, om de har brugt VEU som 60-årige eller ej. Dette understreger igen, at sammenhængene mellem brug af VEU og de ældres beskæftigelse skal fortolkes varsomt.

Bilag

Figur 1a: Beskæftigelsesfrekvenser fordelt på alder og køn, 2017

Kilde: egne beregninger på baggrund af tal fra Danmarks Statistik.